

בהגדה של פסח מופיע מדרש ארבעת הבנים, המציג ארבעה טיפוסי בנים חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול. ארבעה טיפוסים אלו יכולים להתפרש כארבעה סוגים שונים של אנשים, אך גם כקווי אופי שונים המצויים במידה זו או אחרת בכל אדם. נוכל לשאול מה מידת הדומיננטיות של כל אחד מהארבעה בכל אחד מאיתנו? האם יש בנים נוספים שלא נמצאים בהגדה אך נמצאים בחברה? מה המקבילה של כל אחד מהבנים בחברה שלנו כיום? בהתנהלות האישית שלנו?

מטרות השיעור

1. להתוודע אל ארבעת הבנים.
2. להשתמש בארבעת הבנים כפריזמה להסתכלות עצמית וחברתית.
3. להנחיל את ארבעת הבנים כדרך להסתכלות ואיפיון תופעות מסוימות במציאות, כביטוי שגור על לשון התלמידים.

מבנה השיעור

1. הפעלת פתיחה תכונות הבנים בחיינו.
2. לימוד מקור בחברותות.
3. דיון כיתתי.

מהלך השיעור

1. נרשום על הלוח את המילים: חכמה, רשעות, תמימות, לא לדעת לשאול. נבקש מכל התלמידים לרשום על דף דוגמא מחייהם בה באה לידי ביטוי כל אחת מהתכונות. נבקש מהתלמידים שרוצים לשתף במקצת מהדוגמאות.
2. נחלק לתלמידים את דף המקורות ונבקש מהם לעבור עליו בחברותות (בקבוצות קטנות).
3. נפתח את הדיון: האם היתה התאמה בין הדוגמאות שהבאתם מחייכם לטיפוסי ארבעת הבנים לבין דמותם בהגדה? אלו דמויות היו דומות ואלו שונות? מה בין רשעות להיעדר סולידריות חברתית? מדוע מי שמוציא את עצמו מן הכלל נתפס רשע? האם אתם מסכימים לפרשנות של ההגדה לדמויות השונות? לו יכולתם לשנות את ההרכב של ארבעת הבנים, אלו בנים הייתם מוציאים ואלו הייתם מכניסים?

מהלך השיעור

בנגד ארבעה בנים דברה תורה:
אחד חכם. ואחד רשע. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאול:
חכם מה הוא אומר?
"מה הערות והחקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהינו אתכם?"
(מה הן ההלכות, החוקים שאלוהים ציווה?)
ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח
אפיקומן:
(יש לומר לחכם את החוקים וההלכות כולל ההלכה לפיה אסור לסיים את הסעודה אחר קורבן הפסח במשתה)
רשע מה הוא אומר?
"מה העבודה הקרבת הקרבנות שנעשית בליל פסח)
לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר. ואף
אתה הקהה את שניו ואמור לו. "בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי
ממצרים". לי ולא לו. אלו הנה שם לא הנה נגאל:
(מאחר והבן הרשע ניסח את השאלה בלשון לכם ולא לנו, הוא הוציא את עצמו מכלל הציבור ולכן יש לענות
לו שהי עשה לי כשיצאתי ממצרים ואם הוא היה בין יוצאי מצרים הוא לא היה נגאל).
תם מה הוא אומר?
"מה זאת?"
(שאלה כללית על מה שנעשה בליל הסדר)
ואמרת אליו "בחוזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים":
(מה שנעשה משרת את העברת סיפור יציאת מצרים)
ושאינו יודע לשאול
את פתח לו. שנאמר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה
עשה יהוה לי בצאתי ממצרים":
(גם אם הבן אינו שואל יש לפתוח ולספר לו את סיפור יציאת מצרים)

- ◀ במה באה לידי ביטוי חכמתו של החכם?
- ◀ כיצד מעידה התשובה על חכמתו?
- ◀ מהי רשעותו של הרשע?
- ◀ מה דעתכם האם זו רשעות? נמקו.
- ◀ כיצד מבטאת שאלת התם את תמימותו?
- ◀ כיצד עונה התשובה על שאלתו?
- ◀ שאינו יודע לשאול אינו שואל, כיצד על האב לנהוג עמו?

נקודות לדיון

על המקורות ◀ דף למורה

◀ במה באה לידי ביטוי חכמתו של החכם?

חכמתו של החכם מתבטאת בסקרנותו, ברצון שלו לדעת את ההלכה ולהעמיק בה

◀ כיצד מעידה התשובה על חכמתו?

מלמדים את הבן החכם את הלכות הפסח, עד תום.

◀ מהי רשעותו של הרשע?

רשעותו של הרשע בהיעדר הסולידריות החברתית שלו, בכך שהוא מוציא את עצמו מן הכלל.

◀ מה דעתכם האם זו רשעות? נמקו.

הקביעה האם זו רשעות תלויה כמובן בנורמות המקובלות בסביבה בה חיים. בחברה אינדיבידואליסטית, השמה את הפרט במרכז, היעדר סולידריות אינה נחשבת רשעות בהכרח, כי אם התנהגות נורמטיבית. שהרי היות אדם חלק מהכלל מגביל אותו עפ"ר כפרט. בחברות המעמידות את הכלל במרכז, בהן יש חשיבות לציבורי, לקהילה, היעדר סולידריות מתפרשת כרשעות מאחר והיא מסכנת ערכים דוגמת מעורבות חברתית, ערבות הדדית וכיוב'.

◀ כיצד מבטאת שאלת התם את תמימותו?

התם שואל שאלה כללית מאוד ופשוטה, מתוך התבוננות במציאות ופליאה ביחס למתרחש: "מה זאת?"

◀ כיצד עונה התשובה על שאלתו?

התם מקבל תשובה כללית, שמספרת את סיפור יציאת מצרים במשפט אחד.

◀ שאינו יודע לשאול אינו שואל, כיצד על האב לנהוג עמו?

האב מחויב לספר לו את סיפור יציאת מצרים למרות שלא שאל.

נקודות לדיון